

fundet med fantasi, tildels reproduceret i farver og f.eks. s. 30-31 med rigelig plads, så man for en gangs skyld har glæde af en gengivelse af Videnskabernes Selskabs kort.

Faktisk forekommer udgivelsen i princippet og i udførelsen at være forbedret, hvad der bevirker, at anmelderen står ganske uden indvendinger. En betænkelig situation. Så man er helt lettet ved at finde en umiskendelig, omend fuldstændig betydningsløs trykfejl side 28 i henvisningen i trediesidste linie.

Anders Monrad Møller

H. ARNOLD BARTON: Northern Arcadia. Foreign Travellers in Scandinavia, 1765-1815. Southern Illinois University Press, 1999. ix + 223 s. Ill. 39,95 US-dollars.

Den svensk-amerikanske professor H. Arnold Barton – nu emeritus – vil især være kendt blandt danske historikere for sin bog »Scandinavia in the Revolutionary Era 1760-1815« anmeldt i dette tidsskrift i 1987 (s.191-93). Han har her samlet og behandlet personlige rejseberetninger fra godt 30 mennesker – heriblandt to kvinder: Mary Wollstonecraft og Lady Sarah Lyttelton – spændende fra celebriteter som Thomas Malthus, Vittorio Alfieri, Nathanael Wraxall og Francisco de Miranda til mindre kendte, men derfor ikke mindre interessante skikkelser, der i de år blev draget mod det sagnagtige Norden. Her defineret som Danmark med hertugdømmerne og atlantehavsøerne – dog ikke Grønland – samt Norge, Sverige, Finland og Nordkalotten. For Sveriges vedkommende har han kunnet bygge på Samuel E. Brings autoritative bibliografiske fortegnelse fra 1954 over rejser i Sverige indtil 1950, mens han for det øvrige Nordens vedkommende har været henvist til at opbygge sin egen bibliografi. Bogens noteapparat og dens udvalg af litteratur og rejsekilder samt registret opfylder ethvert rimeligt krav; og professor Bartons store fortrolighed med de skandinaviske landes historie vil gøre det til en på forhånd ufrugtbar opgave at søge efter fejl.

Bogens værdi ligger ikke først og fremmest i, hvad den fortæller om de nordiske lande og folk, men hvad den fortæller om fortællerne. For lokal- og regionalhistorikere vil den rumme en række interessante informationer. Men ofte vil det, som den ene rejsende roser, blive kritiseret af en anden rejsende – hvorefter historikeren sidder tilbage med den ikke umulige, men dog ret udsigtsløse opgave at bestemme sig for, hvem han vil sætte sin lid til. Og udsagnene om de enkelte nordiske folks nationalkarakter siger som oftest mere om den rejsendes læsning af Tacitus' Germania end om hans dybere indsigt i nordmændenes liv som ædle vilde i Kæmpers Fødeland. Derimod siger rejseberetningerne – som forfatteren selv er den første til at understrege og uddybe – overordentligt meget om de lande de kom fra og den tid de levede i – og om det Europa, der kulturelt var deres fælles referenceramme. Således indtræder der et markant gennemgående skift omkring 1790 fra en oplyst realisme og en positiv holdning til sin egen civilisation til en efterfølgende attitude præget af en sentimental idealisering af de nordiske lande og folk og en romantisk lede ved sin egen materialistiske civilisation.

Specielt for dansk historie er det interessant, at Danmark tiltrækker de færreste rejsende – og samtidig afføder de fleste negative udsagn. Holsten og Slesvig gør ganske vist et positivt indtryk på de rejsende både i den første og i den anden del af perioden. Men Danmark selv er konturløst: for meget lig det land, den

rejsende kom fra til rigtig at fængsle. Og rejsende kommer jo uundgåeligt med forudfattede meninger i bagagen. Mange havde forinden læst Robert Molesworths ekstremt negative beskrivelse af Danmark som det var i 1692, og englænderne var patriotisk forargede over den skæbne, der var overgået kong Georg 3.s unge søster Caroline Mathilde. Og måtte de endelig modstræbende erkende, at både danskere og nordmænd i realiteten levede friere end de fleste folk i Europa, var det dem magtpåliggende at understrege, at den danske enevælde forfatningsmæssigt var den mest vidtgående i kristenheden, og at den faktiske frihed kun var til låns, ikke garanteret.

Danmark havde en dårlig presse i de år. Og gjorde intet for at forbedre den.

Ole Feldbæk

IDA BULL: De trondhjemske handelshusene på 1700-tallet. Slekt, hushold og forretning. Disputats. Nr. 26 i Skriftserie fra Historisk Institut. Tronhjem 1998. 345 sider. NOK 250.

Krisen efter Napoleonskrigens afslutning ramte den gamle helstats kerneland Danmark hårdt. Et efter et faldt de store handelshuse fra den florissante handels tid for de ny konjunkturer, Ryberg i 1821, de Coninck i 1822 og Duntzfeldt i 1831. Dermed mistede eftertidens historikere uvurderlige kilder, for konkurrencerne skete før tiden havde indhyldet deres virksomhed i en sådan patina, at en historisk bevidst samtid fandt deres papirer bevaringsværdige. Derfor forsvandt de regnskaber og den korrespondance, der kunne have belyst deres virksomhed under den florissante handelsperiode, i papirmøllen for at skaffe kreditorerne en skilling ekstra. Dansk forskning blev tvunget til at forlade sig på offentlige papirer, og det har vel nok været en af grundene til den betydelige koncentration om den statslige politik i den danske historiografi.

Nordmænd er sejere end danskere, det ved enhver, og mange af de norske handelshuse overlevede indtil 1800-tallets sidste fjerdedel eller længere, og på det tidspunkt var den historiske interesse så stor, at i det mindste nogles forretningspapirer overlevede. Derfor finder vi i Bergen det store Krohnske Forretningsarkiv fra sidste fjerdedel af 1700-årene til slutningen af forrige århundrede, som stadig ikke er udnyttet efter fortjeneste. Det er dog i Tronhjem, der er bevaret de største arkiver fra handelshuse, som dækker både 17 og 1800-årene. De fire store er rådmænd Hans Hornemans på 15,5 hyldemeter, som dækker årene 1709 til hans død i 1764. H. Hoë & Co.s er på 95 hyldemeter og dækker hovedsagelig perioden 1773-1877. Lorck & sønner har efterladt et arkiv på 100 hyldemeter for 1780-1900, og slutteligt er der fra Argellfamilien bevaret fragmenter, herunder et betydeligt skifte fra Thomas Argell.

Norsk historisk forskning har kun benyttet de efterladte arkiver i ringe grad, men som arkivar ved stadsarkivet i Tronhjem har Ida Bull arbejdet med at katalogisere dem, og med hendes disputats kunne man håbe på endelig at se, hvorledes firmaer i den gamle helstat opererede, ikke som hidtil ud fra offentlige arkiver, men set indefra. Som titlen afslører, er der ikke tale om en traditionel handelshistorisk analyse med vægt på profit og tab, handelens veje og genveje, men derimod et forsøg på en braudelsk totalhistorie i grænselandet mellem økonomisk og social historie med stærke indslag af familiehistorie, kvindehistorie og kønshistorie. Foruden selve handelshusene behandles slægten, husholdningen og forholdet til det omkringliggende samfund.